

Պատրաստական զրամք	50			
Ստանալիք ի Պետիզորսկուց	5,000			
Մեղրամոմք արժողութեամբ	85	22,285		
Բ-Հ-Լ-Լ (Ի-յ-ր-ն) Ս. Աստուածամայր եկեղեցի, պատրաստի զրամք	2683			
Մեղրամոմք արժողութեամբ	20	288	3	
Ե-Դ-Լ-Լ-Լ Ս. Աստուածամայր եկեղեցի, զըրամատոմսակք	9586	25		
Պատրաստական զրամք	1122	99		
Մեղրամոմք արժողութեամբ	405	12	11,114	36
Բ-Դ-Լ-Լ-Լ Շ-ր-Ս. Աստուածամայր եկեղեցի, պատրաստի զրամք	366	68	366	68
Վ-Լ-Լ-Լ-Լ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցի, զըրամատոմսակք	1500			
Պատրաստական զրամք	1301	4		
Մեղրամոմք արժողութեամբ	474	95	3,275	99
Ս-Լ-Լ-Լ-Լ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցի, Մեղրամոմք արժողութեամբ	16		16	
Ա-Լ-Լ-Լ-Լ Ս. Աստուածամայր եկեղեցի, պատրաստական զրամք	1329	76		
Մեղրամոմք արժողութեամբ	293	20		
Ստանալիք ի պարտապանաց	3988	33	5,611	29
Պ-Լ-Լ-Լ-Լ (Դ-Լ-Լ-Լ-Լ-Լ-Լ-Լ) Ս Պետրոս և Պօղոս եկեղեցի, Պատրաստական զըրամք	153	97	153	97
Ղ-Լ-Լ-Լ-Լ (Ժ-Լ-Լ) Ս. Աստուածամայր եկեղեցի, զըրամատոմսակք	400			
Պատրաստական զրամք	117	17	517	17
Գումար			319,789	6
Բոլոր եկեղեցիք Հայոց Աստրախանայ թեմի վասն 1879 ամի ունեն.				
ա) Բանկային զըրամատոմսակք	277,596	բոլորի	25	կոպէկ
բ) Առ ձեռն պատրաստի զրամք	17,694		60	կոպէկ
գ) Մեղրամոմք արժողութեամբ	6,034		84	
դ) Ստանալիք ի պարտապանաց	18,463		37	
Գումարն	319,789		6	

ՄԻ ԲԱՆԻ ԽՕՍԲ ԹԻՖԼԻՍԻ Ս. ՄԱՐԻԱՄԵԱՆ ՕՐԻՈՐԴԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆԻ ՎԵՐԱԲԵՐՈՒԹԵԱՄԲ:

Դեռ մեզանից շատ հեռու չէ այն ժամանակամիջոցը, երբ Թիֆլիսցին իգական սեռի կրթութեան մասին երբեք չէր մտածում, երբ նորա մեծամասնութիւնը « օրիորդական ուսումնարան » խօսքերը լսելիս, ականջները փակելով ծիծաղումէր: Ահա այդպիսի մի դժուար ժամանակամիջոցում, Ստեփանոս (այժմ Խորէն Վարդապետ) Ստեփանէն յղացաւ հիմնել Թիֆլիսում օրիորդական ուսումնարան, որը շատ նեղութիւններ կրելուց յետոյ կարողացաւ հիմնել Թիֆլիսում առաջին անգամ « Ս. Մարիամեան » օրիորդական ուսումնարանը 1868 թուին: Վերջապէս նոյն թուին քաղաքովն հաստատուեցաւ անդրանիկ Ս. Մարիամեան օրիորդական ու-

ուսումնարանն էր օր աւուր յառաջ էր քայլում, իւր հիմնադրի եռանդոտ գործունէութեամբ, Այնուհետեւ հիմնվեցան Թիֆլիսում ուրիշ ուրիշ ուսումնարաններն ևս, Բայց ափսոս որ երկար չտեւեց այդ ուսումնարանի եռանդագին ու կանոնաւոր յառաջադիմութիւնը. որովհետեւ հիմնադիրը 1871 թ. թողնելով Թիֆլիսը, գնաց Սուրբ Էջմիածին սիրաբորբոք հոգևով կուսակրօն հոգևորականութիւն ընդունելու նպատակաւ, եւ նոյնիսկ նորա հեռանալից, ուսումնարանը զրկուելով իւր հիմնադրի հսկողութիւնից, բոլորովին անբաղտացաւ նա, Այսինքն 1872 թ. ից ենթակվեց նա զանազան տեսուչների իրաւասութեան ներքոյ, որոնք իւրեանց կարծաժամանակեայ պաշտօնավարութեամբ, չկարողացան ուսումնարանը մի որոշ կարգ ու կանոնի տակ ձգել, ինչպէս որ առաջ էր հիմնադրի օրով, եւ այդ պատճառաւ, մինչև ցայսօր այդ թշուառ ուսումնարանը, Թիֆլիսի հայ հասարակութեան սերն ու համակրութիւնը չկարողացաւ փոքր ինչ դէպի ինքն գրաւել, Ինչո՞ւ. — որովհետեւ ուսումնարանում իւրաքանչիւր տեսուչը, մի կամ տարի ու կէս պաշտօն վարելուց յետ, որ հազիւ թէ կարող էր նա ծանօթանալ ուսումնարանի դրութեան հետ, այնինչ յանկարծ զանազան հանգամանքներից ստիպուած, թողել է ուսումնարանը և հեռացել, Իսկ նորան յաջորդել է երկրորդը, որը առաջնի արած կարգադրութեան հետ դեռ չծանօթացած, նոյնպէս թողել է տեսչական պաշտօնը, որին հետեւել է երրորդը, չորրորդը և ընդհանրապէսով, այդ թշուառ ուսումնարանը այն աննախանձելի դրութեան հասաւ, որ մօտ էր փակուիլը, և այդ ձգնաժամին (1877 թ.) հասաւ դարձեալ բազմի բերմամբ նորա հիմնադիրը, 2նայելով որ շատ քիչ ժամանակ տեսչութիւն արաւ, սակայն իւր եռանդոտ բնաւորութեամբ, ուսումնարանի ուսումնական մասը փոքր ինչ բարելաւելուց յետոյ, ուշք դարձրեց և նիւթական վերայ, Աւերջինս համար մի օր աշակերտուհիների ծնողներին հրաւիրեց ուսումնարան, ուր նորա խօսքերը մեծ տպաւորութիւն գործեցին ծնողների վերայ, այնպէս որ հետզհետէ աշակերտուհիների թիւը բաւական բարձրացաւ, նոյնպէս թողակատու աշակերտուհիների ծնողները, իւրեանց բարի ցանկութեամբ, աւելացրին ուսման վարձը, Մի քանի ամիս այսպիսի կանոնաւոր կարգ ու ընթացք ուսումնարանի մէջ մտցնելից յետ, Բագուի «Մարգասիրական ընկերութեան» և ժողովրդոց հրաւերով գնաց այնտեղ, Այսպէս ուրեմն եօթ ութ տարի ուսումնարանը երբէք չունեցաւ մի քանի տարի շարունակ տեսչութիւն անող անձն, որից իմ կարծիքով կարելի էր մեծամեծ օգուտներ սպասել, 2նայելով որ այդ ուսումնարանը ունեցել է չորս անփոփոխ հոգաբարձուներ և այժմ ևս ունի, սակայն նոցանից և ոչ մինը ըստ արժանւոյն կատարել է իւր պաշտօնը Թէպէտեւ նոցանից մինը նշանաւոր է իւր մի անշարժ կալուածքի նուիրաբերութեամբ 2մոռանանք յիշելու և այն, որ այդ անբաղդ ուսումնարանում տեսչութիւն անող պարոններից ոմանք սրտանց աշխատել են ուսումնարանին լաւ և կանոնաւոր ուղղութիւն տալու, բայց նոցա մինը միւսի ե-

տեղից շուտ շուտ փոփոխուիլը կրկին առիթ է տուել նոյա աշխատութեան կիսակատար լինելուն։ Այդպիսի կարգիցն է պ. Յովհաննէս Զիգրանեանը, որ արժանապատիւ Խորէն վարդապետ Ստեփանէի Բագու գնալից յետ, տեսչութեան պաշտօնն ստացաւ և սկսեց եռանդոտ կերպով կանոնադրել ուսումնարանի դրութիւնը, կազմելով ուսուցչական ժողովներ, ուր մանկավարժութեան վերաբերեալ ամեն մի ծանր խնդիրը, ընդհանուրի հաւանութեամբ ու համաձայնութեամբ լուծուեալ և վճռուեալ։ Բայց ափսոս որ երկար չտեւեց սորա տեսչութիւնն ևս, իւր նախորդների պէս, ըստ որում նոյն 1877 թւի վերջերում բացուեցաւ Թիֆլիսում «Մարիամեան Յովնանեան» օրիորդական ուսումնարանը, որի տեսչութեան պաշտօնը յանձնուեցաւ պ. Զիգրանեանին։ Իսկ նորա տեղը յաջորդեց պ. Բարսեղ Վանդուրալեանը, որը շատ կարճ ժամանակ տեսչութեան պաշտօն վարելից, չգիտեմ ինչից ստիպուած տեսչական պաշտօնը թողնելով, սկսեց իւր առանձին մասնադիտական դիւղատնտեսական գործերով պարապել։ Սորանից յետ իւրեւ փորձ, տեսչութեան պաշտօնակատարի դերը ձրիապէս յանձն առաւ կատարելու մեծ օրիորդ Գայեանէ Յովհաննիսեանը, սա ևս մի քանի ամիս իւր պաշտօնը բաւական գոյացուցիչ կերպով կատարելից յետ, թողեց Թիֆլիսը և գնաց Գուլայիս տեղական հայ հասարակութեան խնդրանաց համաձայն, Սորանից յետոյ 1879 թւի սեպտեմբերից տեսչութիւնը յանձնուեցաւ ընթերցող հասարակութեան յայտնի պ. Յարոյին, որը տեսչութեան պաշտօնը ստանալու օրիցն նկատեց որ ուսումնարանը շատ անմխիթար դրութեան մէջ է։ Ուստի որքան կարելին էր, աշխատեց ուսումնարանին մի այնպիսի ուղղութիւն տալ, որով կամենումէր հասարակութեան սէրն ու համակրութիւնը գրաւել դէպի ուսումնարանը։ Սա որոշեց որ ճաշերից յետոյ չափահաս օրիորդները օրը մի մի ժամ պարապեն եւրոպական նոր ձևի կանոնադր կար և ձևով, որից գոյացած արդիւնքը բաժանվումէր երկու մասն. մի մասը յօգուտ ուսումնարանին, իսկ միւս մասը յօգուտ շքաւոր և որք աշակերտութիւններին։

Պ. Յարոյի հրաւիրմամբ, պատուական տիկիներէից Տ. Լիդա Թամամշեան և իւր ծանօթներից ոմանք ձրիապէս յանձն առան ուսումնարանում դասեր տալու, երիտասարդներից մեծ. պ. Բարսեղ Վանդուրալեան, մեծ. պ. Բեհբութեան և մի քանի երիտասարդներ, Վերոյիշեալ մեծ. տիկիներէի և պարոնների մասնակցութեամբ պիտի կազմվէր մի աշխատող խումբ (ինչպէս որ Գայեանէինն է), որի եռանդագին աշխատանքով անշուշտ պիտի վերականգնէին նորան ներկայ թշուառ դրութիւնից, Բայց ափսոս որ մշտնջենական հոգաբարձուներից միւնը, երբ իմացաւ այս շարժումը, երկիւղ կրելով որ մի գուցէ հոգաբարձական լիազօր իրաւունքից զրկուի, անմիջապէս խորհուրդ է կազմում միւս հոգաբարձուների հետ պ. Յարոյին պաշտօնից հրաժարեցնելու համար։ Եւ այս դիտաւորութիւնը յաջողացնումէ ներկայ թւի յունվարին, Թուաբանութեան ուսուցիչը երբ պարապե-

իս է լինում ք. պատրաստական դասատան աշակերտուհիների հետ, յանկարծ մտնումէ նոյն հոգաբարձուն դասատուն և ուսուցչի դասախօսութիւնը ընդհատելով հարցնումէ աշակերտուհիներից մինին մի մանկավարժութեան մէջ անընդունելի խնդիր 200,000 զրելու մասին, որը օրիորդը չէ կարողանում լուծել, եւ այսպիսի պատճառներով ուսումնարանից հեռացնումէ թէ տեսչին և թէ բոլոր ուսուցիչներին, Ազնիւ ընթերցող, մի՞թէ չես զարմանում Թիֆլիսցիների վերայ, որոնք միշտ մատնանիչ են եղել դաւառական Հայի թեթեւ պակասութիւնների վերայ, իսկ իւրեանց մէջ այս և այսպիսի հասարակական կրթարանների և այլ հիմնարկութիւնների թերութեանց վերայ սառն աչքով են նայել միշտ և այդ պատճառաւ դաւառական Հայը աւելի խոհեմ է ազգային գործերի մէջ, քան Թիֆլիսցին. ցաւալի՜ իրողութիւն

Հետեւեալ նամակումս կ'խօսեմ սորա երկրորդ մասի վերայ, որ է Հաւաքարու Ս. Մարիամեան օրիորդական միակ ուսումնարանը նոյն թաղի, որ հիմնած է նոյնպէս Հ. Ստեփանէն 1869 թուին:

Թիֆլիս:

Լ. Ներչեան:

ԴՈՒՔ ԶԷՔ ԿԱՐՕՂ.

Մի՛ խօսէք ինձ բաղդի մասին,
 Ինձ թանկ է իմ ծանրակիր խաչ.
 Դատարկ, անմիտ, սառն ամբոխին
 Ես չեմ սեղմի ինձ մեկնած աջ:
 Ծշմարտութիւն, սէր — գիտեմ ես —
 Արդէն վաղուց այս աշխարհում
 Հալածվումեն միշտ դառնապէս,
 Եւ անարդար վճիռ կապվում:
 Թող ինձ սպառնան հալածանքներ,
 Ծանր զրկանք, կարիք անել, —
 Ես ունիմ այն քաղցրութիւնների,
 Դուք չէք կորօղ երբէք ունել:
 Ազատ հոգումս գործվումեմ
 Զեղ անծանօթ միտք և փափագ,
 Եւ իմ վիճակ փոխելու չեմ
 Խեղճ կեանքիդ հետ աննպատակ:

Իշխան Բագրատունի.